

Projectplan

1. Kader

Adviesaanvraag LNV, VROM en VWS

Najaar 2002 vroegen de departementen LNV, VROM en VWS een advies aan de RMNO, GR en overig betrokken raden, ter vergroting van het inzicht in de mate waarin natuur met name een positieve waarde heeft voor de gezondheid.

Eerste fase - eerste deeladvies

De eerste fase van het adviestraject richtte zich op het vergroten van het direct beschikbare inzicht op dit vlak. Hiervoor heeft een inventarisatie plaatsgevonden van aanwezige medisch-wetenschappelijke kennis en bijbehorende kennisleemten. Medio juni 2004 is het eerste deeladvies uitgebracht aan betrokken bewindslieden. Het is opgesteld onder verantwoordelijkheid van een speciaal ingestelde commissie, waarin namens de RMNO professor Bunders deelnam. De Gezondheidsraad had bij deze fase het voortouw. De boodschap uit het advies wordt door veel maatschappelijke partijen voortvarend opgepakt.

Stand van beleid en praktijk

Een aantal ontwikkelingen zijn van belang bij het optimaal richting geven aan de tweede fase van het project.

1. Zo vormen de komende twee jaren een belangrijke, bepalende periode in de besluitvorming als het gaat om de mogelijkheden voor natuur in de stad. Eind 2007 treedt namelijk de nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening in werking. Enerzijds zal dit een gevolg hebben voor de herstructurering in de grote steden, anderzijds treffen veel gemeenten nu reeds voorbereidingen om hun bestemmingsplannen opnieuw vast te leggen voor een lange periode. Voor het project Natuur en Gezondheid betekent het dat het in ieder geval buitengewoon essentieel is om snel bruikbare input te leveren in het WRO-herzieningstraject. Aangezien de minister van VROM de RO-bevoegdheden in toenemende mate decentraliseert richting provincies, en deze weer veel bevoegdheden bij de gemeenten leggen, zal veel van de beoogde implementatie van het eerste deeladvies door de gemeenten uitgevoerd moeten worden. Met name kleinere gemeenten kunnen hierbij hulp gebruiken. Het tweede deeladvies dient dan ook bijvoorbeeld provincies, gemeenten, waterschappen en recreatieschappen als doelgroep te hebben.
2. Verder is er de laatste jaren een trend ontstaan richting het steeds meer verdwijnen van groen uit stedelijke gebieden, vanwege inbreiding en kostenbesparende overwegingen, maar ook door bijvoorbeeld het kappen van bomenlanen, vanwege de vermeende positieve invloed op de luchtkwaliteit.
3. Daarnaast worden de Nederlander en zijn kinderen de laatste jaren steeds zwaarder. Meer beweging zou deze trend kunnen helpen keren. De aanwezigheid van groen kan hierbij een stimulerende factor zijn.
4. Een andere ontwikkeling is dat er de laatste jaren steeds meer zorgboerderijen en soortgelijke voorzieningen worden geopend waar zieken, gehandicapten, ouderen, kinderen of ex-gedetineerden in een natuurlijke omgeving tijdsbesteding vinden. Of dit daadwerkelijk bijdraagt aan de gezondheid of de kwaliteit van de zorg is een vraag.
5. Ook het verschijnen van een beleidsadvies van de Raad voor het Landelijk Gebied (RLG) juni 2005 is van belang. De Raad spreekt over de aandacht die nodig is voor de groene openbare ruimte met het oog op vele doelen, waarvan gezondheid een belangrijke is. Een van vijf aanbevelingen is om kennisinstellingen het rendement van groene kwaliteit zichtbaar te laten maken voor bestuurders.
6. Daarnaast komt er een handboek voor een Groene Plantoets voor gemeenten. De toets wordt geïmplementeerd via de Strategische Milieubeoordeling of Milieu Effect Rapportage. Er bestaat al een checklist voor. De toets wordt mogelijk aangevuld met een toets op regionaal en nationaal niveau.
7. Nog voor de zomer 2006 wordt de evaluatie van het eerste actieprogramma Milieu en Gezondheid afgerond. In september 2006 start het maken van het nieuwe actieprogramma. Waarschijnlijk zullen er in die periode mogelijkheden zijn om praktijkgerichte aanbevelingen Natuur en Gezondheid deels op te nemen in het nieuwe actieprogramma Milieu en Gezondheid.
8. Als laatste is er sinds het uitbrengen van het eerste deeladvies Natuur en Gezondheid uiteenlopend nieuw onderzoek gestart. Een voorbeeld hiervan is het project van het Nederlands Instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg (NIVEL), genaamd Vitamine G, met drie deelonderzoeken op het gebied van de effecten

van een groene omgeving op gezondheid, welzijn en sociale veiligheid. Een ander voorbeeld is het RIVM-onderzoek naar de fysieke omgeving in relatie tot bewegen en voeding.

2. Doelen

Om het gewenste inzicht op langere termijn verder te vergroten en optimaal aan te sluiten bij de hierboven geschetste ontwikkelingen op korte termijn, kent het tweede deel van het adviestraject Natuur en Gezondheid de volgende doelen. De hoofdaccenten zullen liggen op het *beschikbaar maken van reeds bruikbare kennis en het bieden van praktische handvaten* voor de wijze waarop met name lokale overheden en recreatieschappen de inzichten en aanbevelingen uit het eerste deeladvies *toe kunnen passen* bij de herziening van hun ruimtelijke ordeningsbeleid. Het gaat om bruikbare kennis, zowel wat randvoorwaarden, als wat kostendragers betreft. Gekoppeld aan het praktische toepassingsperspectief vormt ook het schetsen van essentiële *ontbrekende praktijkkennis* en het geven van een *metavisie op het betrokken kennisveld* een doel van deze fase. Tegelijkertijd zal vanuit een metavisie op de problematiek in zijn geheel en het politiek-beleidsmatige antwoord daarop de kennisbehoefte op lange termijn in beeld te worden gebracht.

Hoofdaandachtsgebied tweede fase

BESTUURSLAAG ► TERMIJN ▼		PROVINCIE	GEMEENTEN
KORT			
MIDDEL			
LANG			

Het gestippelde kader geeft het hoofdaandachtsgebied aan van de tweede fase van het project Natuur en Gezondheid. Hierbinnen zullen ondermeer op het gebied van ruimtelijke ordening en financiën *best practices* worden gesignaleerd en handvaten voor de implementatie worden gegeven.

Bij het geheel wordt inhoudelijk gefocused op die onderwerpen die aansluiten bij de beleidsprioriteiten van de drie departementen en in de maatschappij de meeste interesse genereren. De aandacht van de departementen gaat in het najaar 2005 uit naar de thema's

1. Natuur en preventie van gezondheidsklachten,
2. Natuur en herstel van gezondheidsklachten,
3. Natuur en bewegen/recreatie, en
4. Natuur en ontwikkeling van kinderen. Zie een nadere uitwerking in het werkdocument van VWS, LNV en VROM, dat als bijlage is toegevoegd.

3. Eindproduct

In de tweede fase spelen twee bijeenkomsten met het netwerk van actoren die een rol spelen bij natuur en gezondheid een belangrijke rol. De bijeenkomsten zijn gericht op de implementatie en disseminatie van al bestaande praktijkkennis en ervaring.

Uiteindelijk mondt de tweede fase uit in een nieuw deeladvies Natuur en Gezondheid van RMNO, RGO en eventuele andere raden. Het bevat de volgende producten:

- Een set van handreikingen, aanbevelingen, en een programma van benodigde activiteiten voor de korte termijn (of de handvaten daarvoor), zowel op het gebied van *randvoorwaarden* voor de bijdragen van natuur aan volksgezondheid, als de *kostendragers*. De set gaat in op wensen vanuit decentrale overheden, projectontwikkelaars, zorgverzekeraars, grote natuurbeheerders en andere betrokken maatschappelijke groeperingen. Ook kunnen aanbevelingen voor verankering in belangrijke beleidsnota's op rijksniveau gegeven worden, bijvoorbeeld voor het Grote-Steden-Beleid, een nieuwe Nota Preventie.
- Een hieraan gekoppelde kennisagenda, met toepassingsgerichte kennisvragen rond de thema's 1 en 2 van

het eerste deeladvies (bijvoorbeeld financieel-economische en ruimtelijke invalshoeken).

- Een metavisie op het (kennis)veld, de toekomst, de kennisinfrastructuur en de rol van departementen en van intermediaire organisaties zoals de RMNO en de RGO hierbij.
- Een overzicht van de *best practices* in Nederland en voor zover te achterhalen elders in Europa, en onderzoeksprojecten van lopende praktische initiatieven (zoals bijvoorbeeld gepresenteerd in conferentie De Groene Gezonde Stad, of rond zorgboerderijen, maar ook internationale onderzoeksprojecten), plus een beeld van het bijbehorend netwerk. Zo mogelijk worden documenten rond *best practices* op de website van de RMNO gezet.
- Resultaten van onderzoek naar belemmeringen voor lokale bestuurders.
- Een database afgestemd met het DataUitwisselingsPlatform (DUP) Hier nemen ook medisch milieukundigen aan deel (i.o.m. Tham VROM).

4. Betrokkenen en rolverdeling

Stuurgroep

Een stuurgroep draagt zorg voor de voortgang en kwaliteit van het proces tijdens de tweede fase en komt in 2006 circa drie keer bijeen. Eventuele wenselijke aanvullingen of aanpassingen op het door de departementen vastgestelde focus die gedurende het traject naar voren komen worden ter goedkeuring aan de departementen voorgelegd. De groep bestaat uit de departementen VROM, VWS en LNV en de sectorraden RMNO en RGO. De laatste raden vertegenwoordigen tevens de Commissie van Overleg Sectorraden (COS). De stuurgroep wordt voorgezeten door een van de departementen.

Begeleidingscommissie

Een begeleidingscommissie draagt zorg voor de inhoudelijke kwaliteit tijdens de tweede fase. De commissie bestaat uit circa acht onafhankelijke deskundigen die goed zicht hebben op waar de praktijkprojecten liggen, aangevuld met afgevaardigden uit de raden. Ook kunnen tijdens bepaalde bijeenkomsten deskundigen van de departementen deelnemen als adviseur. De commissie wordt ondersteund door een secretaris vanuit het RMNO-bureau.

5. Stappenplan

1. Startconferentie

Op 17 november organiseerden SNM en Groenforum de conferentie 'De Groene, Gezonde Stad' voor circa 160 deelnemers. De RMNO en RGO sloten zich bij dit initiatief aan.

Om te bepalen welke terreinen het meest perspectiefrijk zijn om het inzicht in de relatie natuur en gezondheid met behulp van onderzoek nader te vergroten, is tijdens die bijeenkomst een aantal thema's uit het eerste deeladvies in een breder maatschappelijk perspectief geplaatst. De eerste focus is dan al aangebracht door de interdepartementale werkgroep. Vragen die voor de conferentie zijn ingebracht vanuit de RMNO en RGO:

- Waar binnen deze kennishiaten zijn nog belangrijke lacunes waar met behulp van onderzoek nader inzicht over een positieve relatie tussen natuur en gezondheid kan ontstaan? (input t.b.v. onderzoeksagenda)
- Welke kennis en onderzoeksprojecten zijn op dit moment al aanwezig? (input tbv implementatietraject)

Genodigden voor de conferentie

- ruimtelijke adviesbureaus
- therapeutische gezondheidscentra
- vertegenwoordigers van aanvullende geneeswijzen
- financieel-economische instellingen
- ziektekostenverzekeraars
- gezondheidkundige faculteiten / organisaties
- biologische faculteiten / organisaties
- stedelijke en provinciale vertegenwoordigers
- patiëntenverenigingen
- beleidsmakers bij relevante departementen
- natuurbeheerorganisaties

De heren In 't Veld (voorzitter RMNO) en De Goeij (dg Volksgezondheid ministerie VWS) nemen als sprekers deel aan de dag. In de middag nam de heer Krouwel (lid RMNO) deel aan het ronde-tafeldebat. De opzet van de conferentie was zodanig dat enkele lokale organisaties hun projecten presenteerden aan de aanwezigen, zodat in november 2005 al een eerste start kon worden gemaakt met kennisuitwisseling die kan leiden tot verbeterde implementatie. Met name de enquête die bij het congres verspreid werd vervulde bij de kennisuitwisseling een rol.

2. Verwerking informatie uit congres

Informatie uit de plenaire conferentie wordt inzichtelijk gemaakt door notulisten en geanalyseerd door het RMNO-bureau. Ook is er tijdens de conferentie een enquête verspreid die informatie oplevert voor de door het veld gewenste speerpunten, praktische kennislacunes kan duiden binnen de door departementen aangegeven prioriteiten, en het bestaan en succes van (lokale) projecten zal belichten. Zonodig krijgt de enquête een aanvullende tweede elektronische ronde langs de deelnemers aan het congres.

3. Bijeenkomst van deskundigen

Hoe. De analyse van de resultaten uit het congres en de enquête wordt gevolgd door een bijeenkomst van deskundigen, die gericht is op implementatie. Eventueel wordt het geheel aangevuld met een aantal diepte-interviews op de uiteindelijke speerpunten met betrekking tot het in praktijk realiseren van inzichten uit het eerste deeladvies Natuur en Gezondheid. De interactie tussen de verschillende perspectieven tijdens de bijeenkomst verhoogt de bruikbaarheid van de resultaten ervan. Genodigde voor deze bijeenkomst zijn sleutelpersonen en -organisaties die breed zicht hebben op de benodigde praktijkvoorbeelden, praktijkkennis en feitelijke belemmeringen op het gebied van de randvoorwaarden en kostendragers. Waar aanwezige kennislacunes een belangrijke belemmering blijken voor het realiseren van gezonde natuurprojecten, zal de omvang van benodigd onderzoek af worden gezet tegen te verwachten effecten. Klein onderzoek met mogelijke grote gezondheidseffecten zou dan prioriteit kunnen krijgen bij de uitwerking.

4. Opstellen programma van aanbevelingen en activiteiten

De RMNO vult de resultaten van de diepte-interviews aan met een zoekactie op Internet, en met aangeraden literatuur door de geïnterviewden en tijdens de bijeenkomst met deskundigen. De resultaten van de interviews, de bijeenkomst met deskundigen en de literatuurinventarisatie worden als een eerste programma van activiteiten gepresenteerd en besproken in de begeleidingscommissie. Op basis hiervan wordt in een aantal slagen toegewerkt naar een programma van aanbevelingen en activiteiten en een daaraan gekoppelde kennisagenda Implementatie.

5. Database

Voor de uitwerking van de implementatie maakt de RMNO allereerst een database van beschikbare lokale praktijkkennis en *best practices*, zowel afkomstig uit onderzoek als uit (lokale) projecten. De steekwoorden uit de database worden afgestemd met die van het DataUitwisselingsPlatform (DUP) waar milieukundigen aan deelnemen. Nog bepaald zal worden waar de database wordt ondergebracht, bijvoorbeeld bij het netwerk gezonde steden, GGD-NL, NIGZ et cetera.

Deze informatie wordt onder de aandacht gebracht van (lokale) bestuurders, tijdens workshops op de slotconferentie. Daarnaast zal de database onder de aandacht gebracht worden van lokale bestuurders die niet aanwezig waren, bijvoorbeeld met behulp van artikelen in vakbladen. Ook andere doelgroepen zullen worden betrokken zoals projectontwikkelaars, zorginstellingen.

6. Onderzoek naar belemmeringen en mogelijkheden

In een quick scan onderzoek worden belemmeringen en mogelijkheden voor lokale bestuurders om bestaande kennis te implementeren onderzocht. Waar loopt men tegenaan? Zijn er gemeenten/provincies die hier oplossingen voor hebben gevonden? Waaruit bestaan die oplossingen? Is er bijvoorbeeld behoefte aan een checklist voor lokale bestuurders om in regionale plannen groen voor gezondheid terug te laten komen, bijv. in ruimtelijke plandoelstellingen en lokale nota's Volksgezondheid? In hoeverre voldoen de reeds bestaande handboeken aan deze behoefte?

De informatie die dit onderzoekje oplevert is vooral van belang voor de departementen, zodat beleid hierop kan worden afgestemd. De informatie komt ook terug op de slotconferentie en in de externe communicatie zodat ook lokale bestuurders hiervan kennis kunnen nemen.

7. Tweede deeladvies Natuur en Gezondheid

Ten slotte formuleert de begeleidingscommissie een programma van aanbevelingen, handreikingen en benodigde activiteiten, de eraan gekoppelde kennisagenda, de eventuele metavisie op het kennisveld en toekomst, inclusief het overzicht van reeds bestaande *best practices*. De stuurgroep stelt vervolgens het disseminatieplan vast. De resultaten worden teruggekoppeld in de slotconferentie met parallelsessies per thema. Hierna wordt het definitieve advies geformuleerd, vastgesteld door de RMNO en de RGO, en in een boekje uitgebracht.

8. Slotconferentie

Het programma van benodigde aanbevelingen en activiteiten met bijbehorende delen wordt gepresenteerd, getoetst en aangeboden aan bewindslieden en deelnemers. De meest kansrijke *best practices* met het grootste potentiële effect op de gezondheid worden uitgebreider belicht door sprekers. Ook de resultaten van het onderzoek naar belemmeringen wordt gepresenteerd en besproken. De geprioriteerde onderzoeksvragen komen aan de orde. In parallelle deelsessies per thema wordt besproken wat men lokaal kan en wil gaan doen.

Voor de slotconferentie worden vooral lokale bestuurders van gemeenten en recreatieschappen uitgenodigd.

9. Evaluatie totstandkoming deeladviezen

Via een digitaal formulier waar de Gezondheidsraad tot nu toe goede ervaringen mee heeft, vindt een evaluatie plaats van het proces van totstandkoming van beide deeladviezen Natuur en Gezondheid.

10. Disseminatieactiviteiten

Het door de stuurgroep vastgestelde disseminatieplan wordt uitgevoerd.

7. Tijdschema

2005	
Half november	Startschot tweede fase op conferentie 17 november Overeenstemming over projectplan en begeleidingscommissie
December	Verwerking informatie uit congres Startbijeenkomst begeleidingscommissie Vaststellen datum slotconferentie Opzet database wordt ontworpen
2006	
Januari	Definitieve keuze van thema's (en respondenten) Opzet bijeenkomst deskundigen en database in BC
Februari	Houden van bijeenkomst deskundigen Resultaten diepte-interviews in BC Keuze uit te werken onderzoeksvragen - <i>stuurgroepbijeenkomst</i> Er wordt gewerkt aan vullen database Onderzoek belemmeringen/mogelijkheden
Maart	1e Conceptprogramma van activiteiten, belemmeringen in BC Er wordt gewerkt aan vullen database
April	Completeren database - <i>stuurgroepbijeenkomst</i> Opstellen conceptprogramma van aanbevelingen en activiteiten Formulering aanbevelingen en voorstel disseminatieplan in BC
Mei	Database beschikbaar 2e Conceptprogramma van activiteiten en andere delen in BC
Juni	Afrekening

Juli / Augustus	Vaststelling programma van activiteiten in BC Definitief vaststellen advies door RMNO en RGO Vaststelling disseminatieplan en evaluatie - <i>stuurgroepbijeenkomst</i> Drukken van het advies
Augustus / September	Verder verspreiden van het advies
September	Slotconferentie: presentatie actieprogramma